

ЗАКОРДОННИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД УРІВНОВАЖЕННЯ ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ ДЕРЖАВИ

Савченко Тарас Григорович

(ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ», м. Суми)

Фінансова безпека держави в умовах економічної глобалізації у значній мірі залежить від динаміки та структури основних статей платіжного балансу. Дана теза набирає особливої ваги для економіки України, яка характеризується суттєвою залежністю від кон'юнктури міжнародних товарних та фінансових ринків.

Протягом 01.01.2002 – 01.10.2008 в Україні спостерігалось додатне сальдо платіжного балансу. Національний банк України викупував надлишкові обсяги валюти забезпечуючи стабільність (в окремі періоди незначну ревальвацію) національної валюти та формуючи офіційні резерви держави. За даний період резервні активи України збільшились у 8,3 рази та станом на 01.10.2008 року досягли 37,5 млрд. дол. США. Таким чином, протягом 01.01.2002 – 01.10.2008 позитивна динаміка основних показників платіжного балансу була одним із основних факторів, що обумовили формування необхідних умов для досягнення макроекономічної рівноваги та фінансової безпеки держави. Відсутність глибоких та системних реформ у реальному та фінансовому секторах економіки не дозволили ефективно використати отримані за рахунок операцій з нерезидентами фінансові ресурси для формування достатніх умов макроекономічної рівноваги та фінансової безпеки держави.

Вплив світової фінансової кризи спричинив формування від'ємного сальдо платіжного балансу України за результатами 4-го кварталу 2008 року у розмірі 9,4 млрд. дол. США. За результатами 2009 року від'ємне сальдо платіжного балансу становило 13,7 млрд. дол. США. Дефіцит платіжного балансу переважно фінансувався за рахунок позик від МВФ та за рахунок використання міжнародних резервів України (обсяг резервів за період кризи зменшився на 29,3%). Розбалансування операцій з нерезидентами призвело до порушення макроекономічної рівноваги (девальвація офіційного курсу гривні до долара США протягом 4-го кварталу 2008 року склала 52,5%) та втрати фінансової безпеки держави (залежність від вимог МВФ, соціально-економічна напруга і т.д.). Таким чином, постає необхідність вивчення світового досвіду щодо урівноваження платіжних балансів для формування об'єктивної оцінки та удосконалення регулювання показників платіжного балансу України.

Нами проведено дослідження основних показників платіжних балансів провідних країн з розвинутою економікою (США, країни Євросоюну та Японія) та країн які розвиваються (Китай, Індія та Росія). Дослідження проводилось за період 2000-2008 років на основі офіційних статистичних даних МВФ. За результатами даного дослідження зроблено наступні висновки.

По-перше, країни з розвинутою економікою підтримують не значні відхилення платіжного балансу від його збалансованого стану. Однак, механізми дотримання зазначеного принципу відрізняються. США допускають суттєве від'ємного сальдо поточного рахунку, яке станом на 01.01.2008 складало -731,2 млрд. дол. Найбільший дефіцит поточного рахунку у світі США компенсують симетричним профіцитом фінансового рахунку. З іншого боку, Японія та країни Євросони намагаються збалансувати платіжний баланс на рівні поточного та фінансового рахунків. Наприклад, сальдо поточного та фінансового рахунків Японії менше від аналогічних показників США у 4 та 9 разів відповідно (для країн Євросони зазначені показники менше приблизно у 34 рази).

По-друге, світова фінансова криза спричинила погіршення основних показників платіжних балансів провідних країн у 2008 році. У США спостерігалось збільшення від'ємного сальдо поточного рахунку на фоні зменшення залучення ресурсів за статтями фінансового рахунку. Станом на 01.10.2008 року спостерігалось найбільше від'ємне значення, за весь період спостережень, сальдо платіжного балансу країн Євросони (-30,5 млрд. дол. США). Спостерігалась тенденція до зменшення величини додатного сальдо поточного рахунку та сальдо платіжного балансу Японії.

По-третє, у кожній із країн що розвиваються (Китай, Індія, Росія) протягом 2000-2007 років спостерігався стійкий профіцит платіжного балансу. Профіцит Китаю зростав у середньому на 49,5% щорічно за рахунок як поточного так і фінансового рахунків. За результатами 2007 року Китай став світовим лідером за розміром додатного сальдо платіжного балансу (461,7 млрд. дол. США). Починаючи з 2003 року спостерігалась тенденція щодо динамічного зростання додатного сальдо платіжного балансу Росії (середньорічні темпи приросту 52%). Даний ріст протягом 2003-2006 років забезпечувався ростом сальдо поточного рахунку, а у 2007 році основним фактором росту було тридцятикратне зростання позитивного сальдо фінансового рахунку, яке забезпечило профіцит платіжного балансу Росії у розмірі 148,9 млрд. дол. США, що є абсолютним історичним максимумом. Сальдо платіжного балансу Індії було додатним протягом усього періоду аналізу, але характеризувалось нестабільністю динаміки. Основним фактором його формування був приток ресурсів за статтями фінансового рахунку.

Таким чином, розуміння рівноваги платіжного балансу, як абсолютного (з нульовим сальдо) збалансування платіжного балансу держави не відповідає поточним економічним реаліям. Провідні країни намагаються досягти цільових величин основних показників платіжного балансу, які вважаються рівноважними. Для країн що розвиваються стратегічною ціллю є нарощування профіциту платіжного балансу, тоді як для розвинених країн основною метою є структурне збалансування статей платіжного балансу. Будь-який спосіб урівноваження показників платіжного балансу не повинен допустити формування суттєвого від'ємного сальдо основних його статей.

Савченко, Т.Г. Закордонний та вітчизняний досвід урівноваження платіжного балансу держави. [Текст] / Т.Г. Савченко // Актуальні проблеми зовнішньоекономічної діяльності та митної справи в умовах глобалізації : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Академія митної служби України. – Дніпропетровськ, 2010. – С. 296-298.